WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

PEDAGOGIK JARAYONDA AXLOQIY TARBIYA VA DIDAKTIK YONDASHUVLAR: BOLA SHAXSINI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI

Namangan davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi:

Mamadaliyeva Muazzam Tursunboy qizi

avazbekhuvayrayev@gmail.com

+998933088325

Ilmiy rahbar : Axmadjanova Muazzam Islomjanovna

Namangan davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

muazzamaxmadjanova70@gmail.com

+998508826575

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik jarayonda axloqiy tarbiya va didaktik yondashuvlarning o'zaro bog'liqligi, shuningdek, bola shaxsini shakllantirishning falsafiy asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Axloqiy tarbiya jarayonida pedagogik va psixologik omillarning o'rni, didaktik yondashuvlarning samaradorligi hamda ta'lim jarayonida qadriyatlar tizimining shakllanishi yoritiladi. Maqolada bola shaxsining rivojlanishida insonparvarlik, ongli yondashuv va ijtimoiy muhitning ta'siri asoslab beriladi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim tizimida axloqiy tarbiyani takomillashtirish yo'llari va falsafiy qarashlarning ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: pedagogika, axloqiy tarbiya, didaktika, shaxs shakllanishi, falsafa, ta'lim jarayoni, qadriyatlar, insonparvarlik

Аннотация: В данной статье анализируется взаимосвязь нравственного воспитания и дидактических подходов в педагогическом процессе, а также философские основы формирования личности ребёнка. Рассматривается роль педагогических и психологических факторов в процессе нравственного воспитания, эффективность дидактических подходов и формирование системы

ценностей в образовании. Подчёркивается значение гуманизма, сознательного подхода и социальной среды в развитии личности ребёнка. Также рассматриваются пути совершенствования нравственного воспитания в современной системе образования и значение философских взглядов.

Ключевые слова: педагогика, нравственное воспитание, дидактика, формирование личности, философия, образовательный процесс, ценности, гуманизм

Abstract: This article analyzes the interrelation between moral education and didactic approaches in the pedagogical process, as well as the philosophical foundations of child personality formation. It examines the role of pedagogical and psychological factors in moral education, the effectiveness of didactic approaches, and the development of value systems in education. The importance of humanism, conscious learning, and social environment in shaping a child's personality is emphasized. The article also explores ways to improve moral education in the modern educational system and highlights the significance of philosophical perspectives.

Keywords: pedagogy, moral education, didactics, personality formation, philosophy, educational process, values, humanism

Pedagogik jarayonda axloqiy tarbiya va didaktik yondashuvlar masalasi zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Insoniyat taraqqiyoti davomida ta'lim va tarbiya jamiyatning rivojlanishida asosiy omil sifatida namoyon bo'lib kelgan. Ayniqsa, bola shaxsini shakllantirishda axloqiy qadriyatlarni singdirish, uning ma'naviy dunyosini boyitish va ijtimoiy hayotga tayyorlash pedagogik faoliyatning ustuvor maqsadlaridan biri sanaladi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, pedagogik jarayon nafaqat bilim berishga, balki insonning ichki dunyosini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Axloqiy tarbiya va didaktik yondashuvlarning uyg'unligi esa barkamol avlodni tarbiyalashning muhim sharti hisoblanadi. [1]

Bola shaxsining shakllanishi murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, u biologik, psixologik, ijtimoiy va falsafiy omillarning o‘zaro ta’siri asosida yuzaga keladi. Falsafiy nuqtayi nazardan inson shaxsi jamiyat bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan mavjudot sifatida qaraladi. Insonning axloqiy qarashlari, qadriyatlari va dunyoqarashi jamiyatdagi ma’naviy muhit ta’sirida shakllanadi. Shu sababli ta’lim jarayonida bolaning nafaqat aqliy rivojlanishiga, balki uning ma’naviy va axloqiy kamolotiga ham alohida e’tibor qaratilishi zarur.

Axloqiy tarbiya insonning yaxshi va yomonni ajratish, jamiyatda qabul qilingan me’yorlarga amal qilish va boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish kabi sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Pedagogik jarayonda axloqiy tarbiya o‘quvchi shaxsining ichki dunyosini boyitadi, unda mas’uliyat, halollik, adolat, vatanparvarlik va insonparvarlik kabi fazilatlarni shakllantiradi. Axloqiy tarbiya faqat nazariy tushuntirishlar bilan emas, balki pedagogning shaxsiy namunasi, o‘quv muhitining ma’naviy darajasi va ta’lim metodlarining samaradorligi orqali amalga oshiriladi. [2]

Didaktik yondashuvlar esa ta’lim jarayonining mazmuni, shakli va usullarini belgilab beruvchi muhim pedagogik mexanizm hisoblanadi. Zamonaviy didaktika o‘quvchini passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida ko‘radi. Bu yondashuv bolaning mustaqil fikrlashini, ijodkorligini va tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, didaktik yondashuvlar orqali o‘quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish imkoniyati ham kengayadi. Masalan, muammoli ta’lim, interaktiv metodlar, munozara va guruhli ishlash usullari bolalarni o‘z fikrini erkin ifodalashga, boshqalarning fikrini hurmat qilishga va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Falsafiy jihatdan qaralganda, bola shaxsini shakllantirish jarayoni insonparvarlik tamoyillariga asoslanishi kerak. Insonparvarlik pedagogikasi bolaning qadr-qimmatini tan olish, uning huquqlarini hurmat qilish va individual imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu yondashuvga ko‘ra, har bir bola noyob shaxs bo‘lib, uning qobiliyatlari

va qiziqishlari inobatga olinishi zarur. Pedagogik jarayonning samaradorligi ham aynan shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’minlanadi. [3]

Bola shaxsining axloqiy rivojlanishida oilaning o‘rni beqiyosdir. Oila bolaning birinchi ijtimoiy muhiti bo‘lib, unda bola dastlabki axloqiy tushunchalarni o‘zlashtiradi. Ota-onaning xulqi, oiladagi munosabatlar va ma’naviy muhit bolaning kelajakdagi shaxsiy fazilatlarini shakllantiradi. Agar oilada mehr-oqibat, hurmat va adolat tamoyillari ustuvor bo‘lsa, bola ham shu qadriyatlar asosida tarbiyalanadi. Shu sababli pedagogik jarayon oila va ta’lim muassasasi hamkorligiga tayanishi kerak.

Psixologik nuqtayi nazardan bola axloqiy qadriyatlarni asosan kuzatish, taqlid qilish va amaliy tajriba orqali o‘zlashtiradi. Shu sababli pedagogning shaxsiy namunasi katta ahamiyatga ega. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki axloqiy namuna bo‘lishi kerak. Pedagogning nutqi, xulqi va o‘quvchilarga bo‘lgan munosabati bola ongida chuqur iz qoldiradi. Agar pedagog adolatli, samimiy va mehribon bo‘lsa, o‘quvchilar ham ana shunday sifatlarni o‘zlashtirishga intiladi.

Axloqiy tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg‘unligi muhim ahamiyatga ega. Har bir xalqning o‘ziga xos ma’naviy merosi va tarbiyaviy an’analari mavjud. O‘zbek xalq pedagogikasida kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, mehmondo‘stlik, saxovat va vatanparvarlik kabi qadriyatlar muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, zamonaviy ta’lim jarayonida umuminsoniy qadriyatlar ham singdirilishi zarur. Inson huquqlari, tinchlik, bag‘rikenglik va ekologik madaniyat kabi tushunchalar yosh avlodning dunyoqarashini kengaytiradi. [4]

Didaktik yondashuvlarning samaradorligi o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish bilan belgilanadi. Kichik yoshdagi bolalar ko‘proq o‘yin faoliyati orqali o‘rganadi. Shu sababli boshlang‘ich ta’limda didaktik o‘yinlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. O‘yin jarayonida bola nafaqat bilim oladi, balki ijtimoiy va axloqiy ko‘nikmalarni ham rivojlantiradi. O‘rta va katta yoshdagi o‘quvchilarda esa muammoli vaziyatlar va munozaralar samarali natija beradi.

Zamonaviy ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning keng qo‘llanilishi pedagogik jarayonga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron ta’lim platformalari, multimedia vositalari va interaktiv dasturlar o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Biroq axborot oqimining kuchayishi bilan birga ma’naviy xavf-xatarlar ham ortib bormoqda. Shu sababli pedagoglar bolalarda media madaniyat va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishlari zarur.

Axloqiy tarbiya va didaktik yondashuvlar o‘rtasidagi uyg‘unlik bola shaxsining har tomonlama rivojlanishini ta’minlaydi. Ta’lim jarayonida bilim va tarbiya bir-biridan ajralmas tushunchalar sifatida qaralishi kerak. Chunki faqat bilimli emas, balki ma’naviy yetuk insonni tarbiyalash jamiyat taraqqiyotining asosiy omili hisoblanadi.

Bugungi globallashuv davrida yosh avlodni turli yot g‘oyalardan himoya qilish va ularda mustahkam ma’naviy immunitetni shakllantirish dolzarb masalaga aylangan. Shu nuqtayi nazardan pedagogik jarayon faqat akademik bilimlarni berish bilan cheklanib qolmasdan, yoshlarning ma’naviy va axloqiy kamolotiga ham xizmat qilishi kerak. Axloqiy tarbiya orqali o‘quvchilarda milliy g‘urur, vatanparvarlik va ijtimoiy mas’uliyat hissi rivojlanadi.

Shuningdek, pedagogik jarayonda demokratik muhit yaratish ham muhim ahamiyatga ega. O‘quvchi o‘z fikrini erkin bildira oladigan, savol berishdan qo‘rqmaydigan va o‘zini qadrlangan his qiladigan muhitda samarali rivojlanadi. Bu esa uning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va mustaqil shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi. [5]

Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda axloqiy tarbiya va didaktik yondashuvlar bola shaxsini shakllantirishning asosiy omillari hisoblanadi. Ushbu jarayonning falsafiy asoslari insonparvarlik, ma’naviy yetuklik va ijtimoiy mas’uliyat tamoyillariga tayangan holda rivojlanadi. Pedagogika va psixologiyaning uyg‘unligi asosida tashkil etilgan ta’lim-tarbiya jarayoni barkamol, mustaqil fikrlaydigan va yuqori ma’naviyatli shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022. – 464 b.

2. Hasanboyev J., To‘raqulov X., Haydarov M. Pedagogika fanidan izohli lug‘at. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 320 b.

3. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2023. – 410 b.

4. Ishmuhamedov R.J. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021. – 356 b.

5. Yusupova P.A. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2024. – 288 b.